

A természetvédelem erdészeti koncepciójáról

Az elmúlt év utolsó hónapjaiban több fórumon is napirendre került a **természetvédelem erdészeti koncepciója**, amelyet különböző erdészeti szakmai körök elég vegyes érzelmekkel fogadtak. Mint erdőmérnök, s úgy is mint az erdőművelési tárgyak egyik egyetemi oktatója sok mindent örömmel tudok ebben a koncepcióban üdvözölni, azonban ennek átgondolatlan érvényesítése esetén néhány veszélyre is kötelességem felhívni a figyelmet.

A koncepciónak az erdőgazdálkodást szorosan érintő egyik alapja az **erdőknek a természetesség szempontjából történő besorolása**, illetve a besorolás szerinti kezelési jellege és finanszírozása. Ezek szerint vannak:

- **faültetvények:** ezek általában a nem őshonos fajok monokultúrái,
- **ültetvényszerű erdők:** zömük a termőhelynek megfelelő őshonos fajok monokultúrái,
- **természetszerű erdők:** őshonos faj- és növényösszetételük a termőhelynek megfelelő, de szerkezetük (kor, faállomány) alapján nem természetesek,
- **természetes erdők:** többkorú, többszintes – a termőhelynek megfelelő őshonos fajokból álló elegyes – erdők.

A természetvédelem (értve ezalatt közigazgatási és társadalmi szervezeteit), valamint a Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram kidolgozói egyaránt javasolják e négy csoport részleges összevonásával Magyarország erdeit két kategóriába – **természetszerű er-**

dők és ültetvényszerű erdők – sorolni, ezeket elkülönítve kezelni és finanszírozni. Ezzel a besorolással – ha némi fenntartással is – egyet tudok érteni. A fenntartás okai:

- számomra minden erdő egy természeti jelenség,
- számos átmeneti esetben hol a határ a két kategória között?
- az ültetvényszerű erdőkben is alkalmazhatók természetközeli erdőművelési eljárások,
- **igen nagy hiba lenne az ültetvényszerű erdők finanszírozásának rovására növelni a természetközeli erdők kezelésének támogatását.**

A koncepció a **kezelés tekintetében** további differenciálást ajánl, így:

- az erdőrezervátumokban **mindennemű kezelés tiltását**,
- a védett (és fokozottan védett) területeken lévő erdőkben csak a természetes erdőfejlődési folyamatot követő ún. **természetvédelmi erdőkezelést**,
- a nem védett területeken lévő természetközeli erdőkben az ún. **természetszerű erdőgazdálkodást**,
- a nem védett területeken lévő ültetvényszerű erdőkben pedig az ún. **ültetvényszerű erdőgazdálkodást.**

Hogy az egyes erdőkezelések milyen fontosabb kritériumok szerint különböznek el egymástól, arról részletes információkkal nem rendelkezem, arról viszont igen, hogy a természetvédelem oldaláról hogyan minősítik például a jelenben alkalmazott erdőfelújítási eljárásokat:

– az egyenletes bontáson alapuló ertnyős és a vonalból kiinduló szegélyes-vonalas, valamint a tarvágásos felújítóvágást nem, de még a csoportos fokozatos felújítóvágást **sem tekintik természetközeli eljárásnak** (utóbbit rövid 5-8 éves időtartama miatt !),

– **csak a csoportos jellegű szálalóvágás és a szálalás (!) tekinthető természetközeli eljárásnak.**

Ebben a kérdéskörben már komolyabb aggályaim sőt ellenvéleményeim is vannak.

A védett erdők területe (közel 400 ezer hektár) túl nagy ahhoz, hogy kivonásuk a faanyagtermelésből az ország faellátásában és az erdőfenntartásban ne okozzon nagy fennakadást (a legértékesebb tölgy, bükk és nemes lomb faanyagáról van szó).

Nem vagyok biztos abban sem – ismerve az ország számos védett erdejét –, hogy a védettség minden esetben indokolt!

Gyanítom, hogy a természetvédelmi erdőkezelés az erdő adott fejlődési stádiumának megfelelő egyfajta ún. készletgazdálkodó-egészségügyi fahasználatra korlátozódna, ami a munkát tekintve ráfordításos tevékenység. Ezt ki finanszírozná?

Az egyes erdőfelújítási eljárások természetközeli minősítésével sem tudok teljesen egyetérteni. Az ertnyős bontás során sok kisebb méretű lék keletkezik, s ezek nemcsak az ún. fő fafajok (pl. fényigényes tölgyek), de az elegyfa-fajok újjáulátának is kedveznek. Éppen utóbbiak megfelelő mértékű visszaszorítása – és nem kiirtása – az egyik legnehezebb erdőművelési tevékenység.

Minden erdőnek van széle, szegélye, ahol először jelenik meg az újulat – magától! A szegélyes-vonalas felújítóvágás ezt a jelenséget követi – ez nem természetközeli!

A csoportos fokozatos felújítóvágás időtartama az európai és a hazai gyakorlatban egyaránt 10-30 év!

A szálalás nem erdőfelújítási eljárás, hanem egy összetett erdőművelési tevékenység (üzemmód), amelyet szálaló-szerkezetű erdőben végeznek.

Nehezen tudom elképzelni a bejagyertyános Farkaserdő gyertyános-tölgyeseinek csoportos szálalóvágás-

sal történő felújítását, bár láttam néhány ilyen sikerrel kecsegtető próbálkozást Nyugat-Európában – 1500 mm évi csapadék és 5 °C középhőmérséklet mellett. Nálunk ennek eredménye gyaníthatóan egy többkorú-többszintes gyertyán konszociáció lenne – mutatóban néhány tölgy böhöncel.

Tudom azt, hogy **a természetvédelem erdőkezelési elképzelései nem légből kapottak**, számos külföldi, ám jóval kevesebb hazai példára épülnek. Dicséretes, hogy az erdőgazdálkodási gyakorlatban tevékenykedő erdőmérnök kollégák az utóbbi évtizedben is több olyan üzemi kísérletet indítottak el, amelyek a természetközeli erdőgazdálkodás alkalmazási lehetőségeit vizsgálják. Jőmagam az Erdőművelés Tanszéken (Nyugat-magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar Sopron) 1973 óta több hasonló célú, **hosszú időtartamú (10-70 éves) erdőfelújítási és erdőnevelési kísérlet** résztvevője, ill. irányítója vagyok, s az 1970-es évektől napjainkig rendszeresen vehetek részt természetvédelmi területek és tájvédelmi körze-

tek erdőkezelési terveinek kidolgozásában (Gemenc, Mecsek, Szentgyörgyvölgy, Vértes, Soproni-hegység, Bükk, Mátra, Zempléni-hegység, Magas-Bakony, Dunai-Ipoly NP, Kiskunság).

Tudom azt is, hogy három évtized az erdészszakmában nem olyan nagy idő ahhoz, hogy teljesen megalapozott javaslatokra vagy cáfolatokra jogosítson fel, de néhány szerény tapasztalat közlésére igen.

Nincs két egyforma termőhely és faállomány, azaz egy adott erdőterületen sikeresen alkalmazott erdőkezelési (felújítási, nevelési) eljárás nem biztos, hogy máshol – látszólag azonos termőhelyi és fitocönológiai viszonyok mellett – ugyanúgy eredményes lesz.

A leginkább **természetközeli erdőfelújítási eljárásnak tartott szálalóvágás** a legtöbb zavarással, bolygatással járó (3-5 évente ismétlődő fahasználatok 30-60 éven keresztül), igen költséges erdőkezelési mód. Ugyanilyen gyakori beavatkozást igényel a szálaló szerkezet kialakítása és fenntartása, azaz **a szálalás**, amely egy ponton **megállítja a termé-**

zetes erdőfejlődés folyamatát, és egy bizonyos állapotot konzervál.

Növényösszetételük alapján olyan erdőket is természetszerűnek tartunk, amelyek valójában nem azok. Példa lehet erre egy – a Somogyi homokvidéken szántóföldi talajra 80-100 éve telepített – gyertyános-hársas-juharos-kocsányos tölgyes. Egy ilyen erdő talaja még nem válhatott erdőtalajjá, ehhez több száz év szükséges. Ilyen erdőkben a természetközeli erdőkezelési eljárások általában sikertelenek.

Legyünk türelmetlenek egy-egy új – a megszokottól eltérő – erdőkezelés kipróbálásával, de legyünk megfontoltak, megalapozottak és türelmesek ezek széles körű alkalmazását illetően.

Mindezek alapján a realitás talaján maradván én két kompromisszumos megoldást tudnék javasolni.

Természetvédelmi szempontból alaposabban meg kellene vizsgálni valamennyi erdőt.

Az említett kezelési eljárások és azok alkalmazási területei a következők lehetnének:

- az erdőrezervátumok érintetlenek, **védőzónáikban és a fokozottan védett területek erdeiben természetvédelmi erdőkezelés,**

- **a védett területek** természetes, természetszerű és ültetvényszerű erdeiben **természetközeli erdőgazdálkodás** – nem kizárva a felújítóvágásos üzemmódot,

- **egyéb erdőkben** a különböző céloknak megfelelő, **az erdőtörvény által szabályozott erdőgazdálkodás**, amely egyaránt lehet természetközeli vagy ültetvényszerű.

Javaslataimat meg is **indokolom.**

Ne tartsuk értékeknek, ami nem az, de ehhez **meg kell húznunk az érték alsó határát** – elsősorban a természetvédelem szempontjából, de figyelembe véve más érdekeket is.

Kellően ki nem próbált erdőkezelési eljárásokat ne akarjunk egyszerre **százezer hektáron alkalmazni.**

A gazdaságos fatermesztésből csak akkor területet szabad kivenni, amekkorának hiányát a nemzetgazdaság elviseli. Az a nemzetgazdaság, amely megfelelő mennyiségű, minőségű és hozzáférhető (elérhető árú) faanyagot is igényel az erdőtől és az erdőgazdálkodástól.

Ne felejtjük el azt sem, hogy – többek között a fenti okból is – az erdésznek előbb volt természetvédelmi, mint a természetvédelemnek erdészeti koncepciója.

Fotó: Dobroszláv Lajos